

[ชื่อ บ้าน นาม เมือง ภาค ใต้]

ประพนธ์ เรืองณรงค์

บรรณาธิการวารสารรัฐสมิแลยุคก่อตั้ง

ปัจจุบันเป็นกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม

ท้องถิ่นภาคใต้ ราชบัณฑิตยสถาน

พัทลุง (1)

คำว่า “พัทลุง” ในเอกสารโบราณมักเขียนต่างกันเช่น เขียนเป็น พัตะลุง พัฒลุง และพัตลุง พัทลุงมาจากคำว่า “ตะลุง” หมายถึง เส้าหรือหลักสำหรับล่ามช้าง เพราะในอดีตพัทลุงเป็นแหล่งจับช้างและส่งล่ามช้าง ส่วนคำว่า “พัท” ซึ่งเป็นคำหน้านั้น ภาษาบาลีว่า “พัทระ” หมายถึง ผูกหรือติด ทั้งนี้อาจเกี่ยวเนื่องมาจากการผูกติดกับเส้าหรือหลักล่ามช้างนั่นเอง

เนื่องจากพัทลุงเคยเป็นแหล่งจับช้างและเลี้ยงช้างโดยเฉพาะที่บ้านพระเกิด เขตอำเภอปากพะยูน เรียกกันว่า “ที่คช” หมายถึงที่เลี้ยงช้างหรือที่ส่งส่วยช้างจากตำนานนางเลือดขาวหรือตำนานเมืองพัทลุงเล่าถึงตาสามโมและยายเพชร หมอเฒ่านายกองช้างขวาหรือหมอสดำ (หมอเฒ่าหมายถึงผู้รู้

เวทมนตร์ รู้ตำราคชลักษณะ รู้จักวิธีจับช้าง และเลี้ยงช้างจนเชื่อง) ส่วนนายกองช้างขวาหรือหมอสดำ (สดำเป็นภาษาเขมรแปลว่าฝ่ายขวา) ขบวนทัพช้างแบ่งหน้าที่เป็นกองช้างกลาง ช้างขวา และช้างซ้าย ตาสามโมและยายเพชรสังกัดกองช้างขวาพร้อมกับทำหน้าที่ส่งส่วยช้างปีละเชือกไปถวายพระเจ้ากรุงทอง แห่งกรุงสทิงพาราณสี หรือสทิงพระปัจจุบัน ยุคนั้นตัวเมืองพัทลุงตั้งอยู่บริเวณสทิงพระฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นอาณาเขตเมืองพัทลุงยุคแรก

ตำนานนางเลือดขาวพัทลุง เล่าว่า ช้างพังตลับและช้างคชวิชัยนำหน่อไผ่มามอบแก่ตายาย ปรากฏว่าภายในหน่อไผ่แต่ละหน่อมีกุมารหนึ่งและกุมารหนึ่ง คมมิตต้องผิวกุมารมีเลือดสีขาวไหลออกมาจึงได้ชื่อว่า “นางเลือดขาว” นอกจากนั้นช้างยังนำนางไปพบขุมทรัพย์ใต้ดิน เป็นผลให้ครอบครัวตายายมีความสุขและมีโอกาสทำบุญกุศลมากขึ้น

เมื่อถึงวัยหนุ่มสาว นางเลือดขาวและกุมารแต่งงานอยู่กินด้วยกันที่บ้านพระเกิด (ชื่อบ้านพระเกิดเพิ่งมาเรียกกันในภายหลัง ซึ่งมีความหมายว่าเป็นสถานที่เกิดของนางเลือดขาวและกุมาร) ภาย

ถนนตัดผ่านทะเลสาบสงขลาเชื่อมพัทลุงกับระโนด

หลังนางเลือดขาวและครอบครัวรวมทั้งชาวบ้านย้ายจากบ้านพระเกิดไปตั้งถิ่นฐานใหม่ที่บางแก้ว และสร้างเมืองพัทลุงที่โคกเมือง พร้อมกับสร้างวัดเขียนวัดสะทัง รวมทั้งสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ที่วัดเขียนอีกด้วย

ต่อมาชาวบ้านเรียกกุมารว่าพระยา कुमार ทำหน้าที่ส่งส่วยช้างแทนตายายหลังจากตายายถึงแก่กรรม นางเลือดขาวและพระยา कुमारนำอัฐิตายายไปเก็บบูชาที่ถ้ำวัดคูหาสวรรค์ พร้อมกับหล่อรูปปั้นพระฤๅษีตาไฟแทนรูปตาสามโมและยายเพชร และบรรจุอัฐิตังกล่าวไว้ในรูปฤๅษีตนนี้ด้วย

นางเลือดขาวมีใจบุญประกอบกับได้สมบัติจากขุมทรัพย์ นางและสามีนำไปสร้างวัดวาอารามและพระพุทธรูปในถิ่นใกล้ไกล เกียรติคุณเลื่องลือไปถึงพระเจ้ากรุงสุโขทัย พระองค์จึงรับสั่งให้นางเข้าเฝ้าเพื่อแต่งตั้งนางเลือดขาวเป็นนมเหสี ภายหลังทราบว่ามีครรภ์กับพระยา कुमार จึงรับสั่งให้นางพำนักอยู่ในกรุงสุโขทัยจนกระทั่งนางคลอด หลังจากนั้นนางเลือดขาวเดินทางกลับถิ่นเดิม ก่อนเดินทางกลับเจ้าเมืองสุโขทัยขออุปการะบุตรนางเป็นบุตรบุญธรรม นางเลือดขาวก็ยินดี

เมื่อนางเลือดขาวกลับจากเมืองสุโขทัยแล้ว ชาวบ้านต่างเรียกนางว่า “เจ้าแม่อยู่หัวเลือดขาว” เล่ากันว่านางเลือดขาวและพระยา कुमारถึงแก่กรรม เมื่อวัยเจ็ดสิบเศษ บุตรนางเลือดขาวกลับมาปกครอง เมืองพัทลุงแทน ชาวบ้านเรียกว่า *เจ้าฟ้าคอสาย* เพราะสักยันต์ที่คอและร่างกายตามความเชื่อของ ชาวเหนือ

วัดวาอารามและพระพุทธรูปที่เชื่อกันว่านาง เลือดขาวเป็นผู้สร้าง เช่น วัดพระงาม วัดพระพุทธ สิหิงค์ที่จังหวัดตรัง โดยเฉพาะพระพุทธสิหิงค์ที่ จังหวัดตรังหายไปไม่ต่ำกว่า 15 ปีแล้ว น่าเสียดาย อย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังสร้างวัดแม่อยู่หัวเลือดขาว ตำบลแม่อยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนคร- ศรีธรรมราช วัดเจ้าแม่ (วัดชะแม) วัดเจดีย์งาม อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

สมัยนางเลือดขาวนั้นเมืองพัทลุงตั้งอยู่บนฝั่ง ตะวันตกของทะเลสาบสงขลา ก่อนหน้านั้นเมือง พัทลุงอยู่ทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา มักถูกโจรสลัดโจมตีได้รับความเสียหายอย่างมาก เช่น โจรสลัดจากยะโฮร์ ตรงปลายแหลมมลายู เรียกพวกนี้ว่าพวก “อุซงตะนะ” เป็นคำมลายู คำว่า “อุซง” หรือ “อุยง” (Hujung) หมายถึงส่วนปลาย ส่วนคำว่า “ตะนะ” (Tanah) หมายถึงที่ดินหรือพื้นที่ รวมความแล้วหมายถึง เมืองที่อยู่ปลายแหลมมลายู โจรสลัดอีกพวกหนึ่งมาจากเมืองอะเจห์ปลายแหลม สุมาตรา เรียกพวกนี้ว่าพวก “อะเจห์ฮารู” คำว่า “อะเจห์” (Aje) คือชื่อเมือง “ฮารู” (Haru) แปลว่า รุกราน รวมความแล้วหมายถึง อะเจห์ผู้รุกราน

เมืองพัทลุงจึงย้ายมาตั้งที่บ้านโคกเมืองหรือที่ บางแก้ว เขตอำเภอเขาชัยสนปัจจุบัน จากนั้น ตัวเมืองย้ายไปตั้งชุมชนอีกหลายแห่ง เช่น ที่เขาชัย บุรีหรือเขาเมือง ที่บ้านควนมะพร้าวหรือบ้าน พระยาขันธุ์ พระยาขันธุ์ผู้นี้คือพระยาพิมลขันธุ์ สามีท่านผู้หญิงจีน (ท้าวเทพกระษัตรี) เคยปกครอง

เมืองพัทลุง นอกจากนี้เมืองพัทลุงยังตั้งอยู่ที่ควนขนุน และลำปำจนกระทั่งมาตั้งอยู่อำเภอเมืองปัจจุบัน

ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พัทลุงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น อำเภอกลาง เมือง อำเภออุดร ต่อมาเปลี่ยนเป็นอำเภอควนขนุน และอำเภอทักษิณ ถัดมาเปลี่ยนเป็นอำเภอปากพะยูน

อำเภอเมืองพัทลุง

สมัยอยุธยาอำเภอเมืองพัทลุงเคยเป็นที่ตั้งเมือง ศรีشنا มีขุนศรีشناปลัดเมืองพัทลุงเป็นผู้ปกครอง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อำเภอกลางเมืองซึ่งเป็นชื่อในอดีตของอำเภอเมือง พัทลุง ได้ตั้งตัวเมืองอยู่ที่ตำบลลำปำ จากนั้นจึง เปลี่ยนมาเป็นอำเภอเมืองมาจนถึงทุกวันนี้

อำเภอเมืองพัทลุงมีตำนานเกี่ยวกับเขาเมือง เขาอกทะลุ เขาหัวแตก เขากัง และเขาชัยสน โดยเฉพาะเขาอกทะลุสูงเด่นเห็นแต่ไกล ด้วยเหตุนี้ จังหวัดพัทลุงจึงใช้ภาพภูเขาทะลุนี้เป็นสัญลักษณ์ ประจำจังหวัด ซึ่งมีตำนานเล่าว่า...ครอบครัวหนึ่ง มีสามีชื่อนายเมือง มีภรรยา 2 คน ภรรยาหลวง มีลูกสาวชอบค้าขาย ส่วนภรรยาผู้น้อยมีลูกชาย ไม่เอาถ่าน เกกมะเหรก ลักษณะนิสัยเช่นนี้ภาษา ถิ่นใต้เรียกว่าคน “ซังกัง” ชาวบ้านจึงเรียกเด็กหนุ่ม นั้นว่า *นายซังกัง* วันหนึ่งนายเมืองไปค้าข้างต่างถิ่น ลูกสาวได้นำสำเภาไปค้าขายถึงเมืองจีนนับเวลา หลายวันแล้วยังไม่กลับบ้าน ส่วนลูกชายก็เที่ยว สนุกกับเพื่อนๆ ยังไม่กลับบ้านเช่นกัน

ภายในบ้านจึงมีแต่ภรรยาหลวงและภรรยาผู้น้อย ภรรยาผู้น้อย กำลังตำข้าว ชาวใต้เรียกว่า “ซ้อมสาร” มีอยู่ช่วง หนึ่งต่างเกิดมีปากเสียงกันอย่างรุนแรง ภรรยา หลวงใช้กระสวยทอผ้าซึ่งชาวใต้เรียกว่า “ตรน” ฟาดศีรษะภรรยาผู้น้อยอย่างเต็มเหนี่ยว ทำให้แผล แดกเลือดไหลโกรก ส่วนภรรยาผู้น้อยก็ไม่เบา นางใช้

สาเกต้าข้าวแทงกระทุ้งตรงอกภรรยาหลวงจนอกทะลุ ในที่สุดทั้งคู่ก็ถึงแก่ความตายและกลายเป็นภูเขารรยาหลวงคือเขาอกทะลุ ภรรยาเ็นคือเขาหัวแตก ซึ่งทางการเรียกว่า เขาภูเขาสวรรค์

ส่วนนายเมืองกลับมาจากค้าช้าง เมื่อพบเหตุการณ์เช่นนั้นเลยเสียใจและตรอมใจในที่สุดถึงแก่ความตาย กลายเป็นเขาเมืองหรือเขาชัยบุรี มีลักษณะคล้ายช้างหมอบ ส่วนลูกสาวเมื่อนำสำเภามาถึงฝั่งพัทลุงและเห็นเหตุการณ์วิบโยค นางตกใจและเสียใจในที่สุดก็ถึงแก่ความตาย ภายหลังกลายเป็นเขาชัยสนซึ่งมีลักษณะคล้ายเรือสำเภา ส่วนศพสุดท้ายคือนายซังกั้ง กลายเป็นเขาซังกั้งหรือเขากังอยู่ในเขตโรงพยาบาลพัทลุงปัจจุบัน

ควนขนุน

ควนหมายถึงพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นเนิน และมีต้นขนุนหลายต้นขึ้นเห็นโดดเด่น ชาวบ้านมักเรียกว่า “ควนขนุน” สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ควนขนุน เรียกว่าอำเภอดูรเพราะอยู่ทางทิศเหนือของตัวเมืองพัทลุง ต่อมาย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่ฝั่งคลองปากประ จึงเรียกว่าอำเภopakประ

คำว่า “ปาก” ในที่นี้หมายถึงปากคลอง ส่วน “ประ” หมายถึงไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง เมล็ดเป็นรูปยาวรีเปลือกแข็ง เมื่อแก่สีคล้ำเกือบดำ ภายในเมล็ดมีเนื้อขาว สองกลีบประกบกัน รสมัน ภาคกลางเรียกลูกกระ

ต่อมาย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่ตำบลทะเลน้อยและตำบลพะนางตุง ตั้งนั้นหลัง พ.ศ. 2450 จึงเปลี่ยนเป็นอำเภอทะเลน้อยและ พ.ศ. 2460 เปลี่ยนเป็นอำเภอพะนางตุงตามลำดับ ต่อมา พ.ศ. 2466 เปลี่ยนกลับเป็นอำเภอทะเลน้อยควนขนุนตามเดิม

ทะเลน้อยเป็นทะเลสาบขนาดเล็ก อยู่ในเขตพัทลุงทั้งหมด ส่วนทะเลสาบใหญ่เรียกว่าทะเลสาบ

สงขลาเพราะติดกับเขตสงขลา แต่บางส่วนติดเขตพัทลุงถึง 3-4 อำเภอ น่าจะเรียกว่า “ทะเลสาบสงขลา-พัทลุง”

คำว่า “พะนางตุง” นั้นบางท่านบอกว่ามีนางผู้หนึ่งเดินหกกะมำอยู่บริเวณนั้น ส่วนคำว่า “ตุง” ภาษาถิ่นใต้หมายถึงหกกะมำหรือหกกะเมน อาจารย์เปลื้อง ณ นคร หรือนายตำรา ณ เมืองใต้ เคยเล่าอย่างมีอารมณ์ขันว่า...นางผู้นั้นคงไปหลงทางที่ “บ้านนางหลง” เขตสงขลามาก่อนแล้วมาเป็นพะนางตุงที่พัทลุง นอกจากนี้อาจารย์ยังอธิบายในรูปเชิงภาษาว่า “พะนางตุง” มาจากคำ “พนั่ง” หมายถึง กำแพงหรือทำนบกั้นน้ำอย่างใหญ่ ส่วน “ตุง” หมายถึงธง รวมความแล้วจึงหมายถึง กำแพงมีธงประดับ

นอกจากนี้ ควนขนุนยังมีตำนานที่น่าสนใจหลายเรื่องเช่น เรื่องช้างค่อม ชุมโจรรุ่งดอนทรายดำหัวแพร สำนักวัดเขาอ้อ และวัดสนทรา ซึ่งจะเล่าพอสังเขปดังนี้

ช้างค่อม อดีตตรงบริเวณทะเลน้อยเคยถูกเรียกว่า “เมืองช้างค่อม” ความหมายของช้างค่อมก็คือช้างแคะหรือช้างเตี้ย ซึ่งบัดนี้สูญพันธุ์ไปหมดแล้ว ในอดีตช้างค่อมชอบเข้ามารบกวณชาวบ้าน เช่น ทำลายป่าจูดหรือป่ากระจูด (กระจูดเป็นพืชประเภทหญ้า นิยมนำมาใช้ทอเสื่อและกระสอบ เป็นต้น) ช้างค่อมนำมาฝึกใช้งานได้ไม่มากนัก มักอายุสั้น และมีปรากฏอยู่ในวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง “แดงอ่อน คำกาพย์” เป็นฉบับที่ได้จากอำเภอควนขนุนได้กล่าวถึงลักษณะช้างค่อมเอาไว้ดังนี้ “ช้างค่อมคชเตี้ย ฟังพลายรายเรีย ในพงดงดอนครันเห็นสองเจ้า เข้ามาสลอน ชูวงถววยกร แก่อรสองศรี”

ชุมโจรรุ่ง ดอนทราย และดำหัวแพร ที่ควนขนุนมีตำนานโจรยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นยุคที่ว่าการอำเภอยังตั้งอยู่ที่ทะเลน้อย ช่วงนั้นมีหัวหน้าชุมโจร

ชื่อ รุ่ง ดอนทราย (บ้านอยู่ที่ตำบลดอนทราย) เป็นโจรเก่งไสยศาสตร์ มีหลักการประจำใจคือ ถ้าไปพึ่งหลบบังแดดบังฝนบ้านใด จะให้ความคุ้มครองบ้านนั้น ถ้าเจ้าทรัพย์ไม่สู้ก็ห้ามทำร้ายรวมทั้งไม่ฆ่าผู้หญิงและเด็ก ที่สำคัญคือโจรประกาศไม่ให้ชาวบ้านติดต่อกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง รวมทั้งห้ามเสียเงินรัชชูปการ (เงินที่ราษฎรให้แผ่นดิน ซึ่งเป็นเงินเก็บจากชายฉกรรจ์ที่ไม่ได้รับราชการทหาร) รวมถึงภาษีอื่นๆ แก่ราชการ ซึ่งเรียกกันว่า ยุคโจรยิ่งใหญ่กว่าตำรวจ

มีอยู่ช่วงหนึ่ง รุ่ง ดอนทราย ถูกจับและหนีจากคุกได้สำเร็จ (คุกในที่นี้หมายถึงคุกนครศรีธรรมราช ขณะนั้นนครศรีธรรมราชเป็นที่ตั้งมณฑล) ท่านขุนซึ่งเป็นพศติถูกปลดออกจากราชการ ลูกสมุนโจรพูดว่าตำแหน่งท่านขุนที่ถูกปลดนำไปให้แก่รุ่ง ดอนทราย ขุนโจรพัทลุงแล้วเลยเรียก รุ่ง ดอนทราย ว่า “ท่านขุนพัท” หมายถึงท่านขุน (โจร) แห่งพัทลุง ชาวบ้านเลยเรียกตาม แม้แต่สมุนเอกของรุ่ง ดอนทราย ก็มีการแต่งตั้งเป็นขุนขึ้นมาเอง เช่น คำ หัวแพร รองหัวหน้าโจร เป็นขุนอัสตงไพรวัน และ คำ ปากคลอง เป็นขุนอรัญไพรี เป็นต้น เข้าใจคงตั้งขึ้นมาเพื่อเลียนแบบกำหนดตำบลป่าพะยอมในขณะนั้น คือ ขุนคะเณศร์พยอมวัน

ภายหลัง รุ่ง ดอนทราย ถูกนายอำเภอทะเลน้อยยิงตายคาบ้าน เมื่อ พ.ศ.2462 คำ หัวแพรจึงรับตำแหน่งหัวหน้าโจรและเหตุที่เรียกว่าคำ หัวแพร เพราะมีผมดำสลวย และในตอนเด็กๆ นิยมโพกผ้าแพรสีเขียว ผ้าแพรนั้นเป็นผ้าแพรหนา พวกโจรนิยมนำติดตัวใช้ตัดเลือดให้เลือดหยุดไหลได้ แต่บ้างก็ว่าคำหัวแพรชอบหิวผลแปล้ จึงได้ชื่อว่าคำหัวแปล้ จนกระทั่งกลายเป็นคำ หัวแพร และบ้างก็ว่าคำ หัวแพรมีร่างกาย ผิวดำ ผมเรียบเป็นมัน จึงได้ชื่อว่าคำ หัวแพร โจรคำ หัวแพรมีอาคมแก่กล้า และขลังยากแก่การปราบปราบ บรรดาโจรจากตรัง

สงขลา และนครศรีธรรมราช เป็นจำนวนมากต่างมารวมชุมนุมโจรดำหัวแพรที่พัทลุงด้วยความเชื่อและศรัทธา เป็นผลให้ทางราชการระดมมือปราบชั้นดี นำโดย พ.ต.อ.พระยาวิชัยประชาบาล (บุญไทย เอโกบล) ผู้บังคับการตำรวจภูธรมณฑลนครศรีธรรมราชเข้ามาปราบปราม นอกจากสู้กันด้วยอาวุธปืนแล้ว อาวุธสำคัญคือไสยศาสตร์ของใครจะเหนือกว่ากัน ในที่สุดตำรวจก็มีชัยเหนือกว่า สามารถปราบชุมโจรได้ราบคาบ คำ หัวแพรจบชีวิตลงใน พ.ศ. 2463 หลังรุ่ง ดอนทราย เพียงปีเดียว และเรื่องราวของชุมโจรพัทลุงคงเหลือไว้แต่ในตำนานให้เล่าขานกันสืบต่อมาจนทุกวันนี้

สำนักวัดเขาอ้อ

สำนักวัดเขาอ้อตั้งอยู่ในเขตอำเภอควนขนุน มีสำนักหรือวัดที่รับการยกย่องว่าเลิศทางวิชาไสยเวทและแพทย์แผนโบราณมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งเล่ากันว่าเริ่มต้นมาจากพราหมณ์หรือฤๅษีผู้ทรงวิทยาคูณ และสืบทอดมาจนถึงเกจิอาจารย์ผู้เป็นพระภิกษุ เช่น พระอาจารย์ทอง และอาจารย์ทองเฒ่า เป็นต้น

ศิษย์เขาอ้อที่มีชื่อเสียง เช่น พระมหาช่วย วัดป่าเลไลยก์ พระภิกษุผู้นี้นำชาวบ้านรบกับพม่า เมื่อ พ.ศ.2328 ด้วยการแจกจ่ายวัตถุมงคล จนชาวบ้านมีขวัญกำลังใจไม่ยอมถอยหนีพม่า ขณะจะเข้าต่อสู้พม่า ปรากฏว่าทัพพม่าได้ล่าถอยก่อนเพราะทราบข่าวทัพจากกรุงเทพฯ ลงมาช่วยทัพพัทลุง จากวีรกรรมของพระมหาช่วยนี้เอง เมื่อสึกเป็นฆราวาสจึงได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นพระยาทุกขราษฎร์ ผู้ช่วยราชการเมืองพัทลุง

ศิษย์เขาอ้ออีกท่านหนึ่งคือ พล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดช (บุตร พันธรักษ์) เป็นมือปราบแห่งกรมตำรวจในช่วง พ.ศ.2472-2505 ท่านนำความรู้ไสยศาสตร์ใช้ปราบโจรได้อย่างเห็นผลจนเป็นที่เลื่อง

ลือ ส่วนศิษย์วัดเขาอ้อที่เป็นสมณะและชาวบ้านต่างให้การยกย่องเช่น พระอาจารย์นำ แห่งวัดดอนศาลา อำเภอกวนขนุน

อย่างไรก็ตาม มีศิษย์เข้าอ้อนนำความรู้ไปใช้ในทางผิดศีลธรรม ทำร้ายชีวิตผู้อื่น ถึงจะเก่งกาจเพียงใดก็จบชีวิตด้วยกฎแห่งกรรมดังเช่น รุ่ง ดอนทราย และดำ หัวแพร

วัดสนทราหรือวัดสุนทรवास

วัดแห่งนี้เดิมชื่อวัดปลายนาที่มาของชื่อนี้ได้มาจากชื่อนางยักษ์สนทรา ในนิทานชาดกเรื่องพระรถเมรีหรือนางสิบสอง ชื่อบ้านนามเมืองในพัทลุงมีหลายแห่งเกี่ยวข้องกับนิทานเรื่องนี้ เช่น เมื่อพระรถหรือบ้านคูเมือง วัดควนสารหรือบ้านควนสาร ซึ่งเป็นที่พระฤๅษีแปลงสารช่วยพระรถ วัดควนถบหรือบ้านควนถบหมายถึงควนสินทรเพราะสินทรคือม้าที่เลี้ยงของพระรถใน นิทานเรื่องพระรถเมรีซึ่งแพร่หลายไปทุกภูมิภาค แม้แต่ที่ไทรบุรีหรือรัฐเคดาห์ของมาเลเซีย ก็มีกระจับปึงนางเมรีเป็นก้อนใหญ่ตั้งอยู่ตรงชายทะเลใกล้หมู่บ้านป่าดงกรือเบาหรือบ้านทุ่งควาย

นอกจากนี้วัดสนทรา ตำบลปันแต อำเภอกวนขนุนแห่งนี้ยังเคยเป็นที่พำนักของพระอุดมปิฎก เดิมชื่อว่าสร จุลสารหรือพุทธสมมหาเถระ เปรียญ 9 ประโยครูปแรกของปักษ์ใต้ และเป็นพระราชอาคันตุกะในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อดีตท่านเคยอยู่สำนักวัดหงษ์รัตนาราม กรุงเทพฯ แต่พระอุดมปิฎกไม่เห็นด้วยกับกรณีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงตั้งนิกายสงฆ์คณะธรรมยุต พระอุดมปิฎกคุณเจ้าจึงเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมคือวัดสุนทรवास อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง และพำนักอยู่ที่นี้จนกระทั่งมรณภาพ นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่ากันว่าพระอุดมปิฎกเป็นผู้จนาพระคาถาถวายพระพรพระเจ้าแผ่นดินที่เรียกว่า “ถวายเป็นอติแรก” นอกจากนี้ยัง

เป็นกวีแต่งวรรณกรรมเรื่อง สุทธิกรรมและวรรณกรรมอื่นๆ อีกหลายเรื่อง

เขาชัยสน

ตามเรื่องเล่าของพระธรรมเมธาจารย์ (ทัน) เจ้าคณะธรรมยุต จังหวัดพัทลุงได้เล่าเอาไว้ว่า... “เจ้าชายสมณต์ เชื้อพระวงศ์พระเจ้าจันทรภาณุได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เชิงเขาแห่งหนึ่ง และได้สร้างวัดสนทรา (วัดสวนตาราม ตำบลนาปะขอ อำเภอเขาชัยสน) และวัดสนทาทอ (ตำบลท่ามะเตือ อำเภอเขาชัยสน) ขึ้นเมื่อเจ้าชายสมณต์ทิวคงแล้วชาวบ้านจึงเรียกภูเขานั้นว่า เขาชายสมณต์ ต่อมาเพี้ยนเป็นเขาชัยสน”

อำเภอเขาชัยสน เคยเป็นที่ตั้งเมืองเก่าของพัทลุง ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านบางแก้ว ชาวบ้านเรียกโคกเมือง ที่นี้มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่น่าสนใจ เช่น วัดเขียนหรือวัดตะเขียน พระพุทธรูปสองพี่น้อง ซึ่งหมายถึงนางเลือดขาวและพระยา कुमार รวมทั้งพระแก้วกู่ลาเล่ากันว่าชาวอินเดียได้ ซึ่งชาวใต้เรียกพวกกูลา เป็นผู้อัญเชิญมาประดิษฐานอยู่ที่นี้ เขาชัยสนได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอเขาชัยสนเมื่อ พ.ศ.2496

ปากพะยูน

“พะยูน” เป็นชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดหนึ่ง พะยูน ในคำมลายูเรียกว่า “ดูยง” หรือ “ดูหยง” บางท่านอธิบายว่า “ปากพะยูน” มาจากคำว่าปากพูน หมายถึงปากน้ำ เช่นเดียวกับปากพน

เมื่อมีการจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชขึ้นประกอบด้วยเมืองต่างๆ คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และหัวเมืองทั้ง 7 ที่เป็นอำเภอเมืองปัตตานี เดิม สำหรับเมืองพัทลุงแบ่งการปกครองออกเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอกลางเมือง อำเภออูตร และอำเภอทักซิณ ต่อมาอำเภอทักซิณเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น

อำเภอปากพะยูน เมื่อ พ.ศ.2445 จนถึงทุกวันนี้

บางแก้ว

เดิมอำเภอนี้เป็นส่วนหนึ่งในเขตการปกครองของอำเภอเขาชัยสน และเดิมในท้องที่นั้นมีต้นแต้วหลายต้น ชาวบ้านจึงเรียกว่าโคกแต้ว ต่อมามีการสร้างสถานีรถไฟตรงโคกแต้ว และเนื่องจากสถานีอยู่ริมคลองบางแก้ว เลยเอาชื่อคลองมาตั้งชื่อสถานีรถไฟ ทำให้ชื่อโคกแต้วหายไป เมื่อ พ.ศ.2538 ทางการยกฐานะเป็นอำเภอบางแก้ว

งหรา

งหราเคยเป็นแขวงหนึ่งของเมืองศรีรัต ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของพัทลุง (เมืองศรีรัต มาจากคำว่า ศรัทฐ หมายถึง ชุมชนเกี่ยวข้องกับช้าง) งหรมีตำนานเล่าไว้ว่า...“ครอบครัวหนึ่งบิดาชื่อพญาไธ้ มีบุตรชาย 3 คน คนโตไปทำงานที่เมืองจีน ด้วยความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ทำให้พระเจ้ากรุงจีนโปรดปรานถึงกับยกพระธิดาให้และยกเมืองให้ครอบครัวอง คนทั่วไปเลยเรียกว่าพระเจ้ากรุงจีน”

ต่อมาพระเจ้ากรุงจีนหรือบุตรชายพญาไธ้ คิดถึงบิดา จึงแล่นเรือสำเภามาเยี่ยมบ้าน พญาไธ้ดีใจไปรอรับบุตรชายและสะใภ้ที่ทำน้ำ แต่พระเจ้ากรุงจีนเห็นบิดามีรูปร่างขี้ริ้วขี้เหร่ทำให้นึกอายภรรยา จึงไม่ยอมขึ้นฝั่งดังที่ตั้งใจ จากนั้นจึงถอยลำสำเภากลับสู่อำเภอทะเล พญาไธ้เสียใจและตรอมใจภายหลังเมื่อพญาไธ้ถึงแก่ความตายจึงกลายเป็น “เขาพญาไธ้” และผลของความมอกตัญญูทำให้เรือสำเภากลับมาผู้คนในเรือตายสิ้น บุตรชายกลายเป็น “เขาพญากรุงจีน” ส่วนเรือสำเภาก็จมทะเลเห็นแต่กงเรือโผล่และลอยเหนือผิวน้ำ ชาวบ้านเรียกว่า “กงลอยร่า” นานๆ เข้ากลายเป็น ‘งหรา’ ใน พ.ศ. 2524 ทางราชการยกฐานะให้เป็นอำเภองหรา

ช่างแกะสลักหนังตะลุงที่ทะเลน้อย

ตะโหมด

อดีตอำเภอนี้เคยขึ้นกับอำเภอปากพะยูนและอำเภอเขาชัยสน ต่อมาใน พ.ศ.2529 ทางราชการยกฐานะเป็นอำเภอตะโหมด ซึ่งเดิมที่ชาวบ้านต่างเรียกที่นี่ว่า “บ้านโหมด” มาจากชื่อของชาวมุสลิมที่เข้ามาตั้งหลักปักฐานเป็นคนแรก แล้วชาวบ้านต่างเรียกว่า “โต๊ะหมุด” “โต๊ะ” เป็นคำมลายูแปลว่า บุคคลควรแก่ความเคารพนับถือ ส่วนคำว่า “หมุด” เป็นชื่อเฉพาะแต่พอนานๆ เข้าเกิดการเพี้ยนเสียงจากคำว่า โต๊ะหมุด จึงกลายเป็น “ตะโหมด”

อำเภอตะโหมดมีเส้นทางโบราณผ่านช่องเขาตระไปออกอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ซึ่งแต่เดิมปะเหลียนเป็นเมืองท่าขึ้นกับพัทลุง ซึ่งชาวอินเดียได้คงใช้เส้นทางนี้เดินทางมาที่พัทลุง จึงปรากฏชื่อบ้านนามเมืองหลายแห่งที่มีคำมาจากภาษาอินเดียได้ และภาษาทมิฬ เช่น ลำปามาจากกลาปา ทำมิหรามาจากทมิฬคาม เป็นต้น

เรื่องเล่าจากอำเภอตะโหมด

เงาะปากนึ่งไปจากตะโหมด

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสนครศรีธรรมราชใน พ.ศ.2448 พระองค์ทรงมีพระราชดำริจะลองเลี้ยงเงาะปากนึ่ง จึงรับสั่งให้เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) ซึ่งเวลานั้นยังเป็นพระยาสุขุมนัยวินิต สมุหเทศาภิบาลมณฑล นครศรี-

ธรรมราชให้จัดหาลูกเงาะป่าไปถวายสักหนึ่งคน
เจ้าพระยามรราชมีคำสั่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง
ดำเนินการ เวลานั้นหลวงทิพกำแหงสงครามเป็นผู้รั้ง
ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงเป็นผู้เลือกสรรได้เด็กชาย
เงาะป่าคนหนึ่ง มีชื่อว่า “คณิง” จากหมู่บ้านตะโหมด
จึงนับเป็นเงาะป่าคนแรกที่ได้มีโอกาสได้เข้าไปอยู่ใน
พระราชวัง โดยมีพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินี
นาถฯ พระอัครชายา เป็นผู้ดูแลและฝึกหัดอบรม
คณิงมีโอกาสแสดงละครเป็นคณิงในพระราชนิพนธ์
บทละครเรื่องเงาะป่า ปรากฏว่าได้รับคำชมเชยจาก
ผู้ชมเป็นอย่างมาก ตลอดสมัยพระพุทธเจ้าหลวง
ปิยมหาราช ชีวิตคณิงมหาดเล็กหลวงเต็มไปด้วย
ความสุขและถึงแก่กรรมในแผ่นดินถัดมา

หญิงงามบ้านโหมด สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ
รามาธิบดี ดำรงตำแหน่งอุปราชมณฑลปักษ์ใต้ เคย
เสด็จไปที่บ้านโหมด และทรงได้หญิงงามบ้านโหมด
เป็นหม่อมห้าม จึงเกิดสำนวนว่า “หญิงงามบ้านโหมด”
ขณะสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯประทับอยู่ที่
บ้านโหมด พระองค์ทรงถามชาวบ้านว่า “โหมด
หมายถึงอะไร” ก็มีผู้ทูลให้ทราบความหมายหลาย
อย่างจากนั้น พระองค์จึงเพิ่มคำว่า “ตะ” เข้าไปข้าง
หน้ามาจนทุกวันนี้

ป่าบอน

เดิม “ป่าบอน” เป็นตำบลขึ้นกับอำเภอปากพะยูน
และเนื่องจากพื้นที่เป็นที่ลุ่มมีต้นบอนขึ้นหนาแน่น
(บอนเป็นพืชจำพวกเผือก) เมื่อชาวบ้านไปตั้งถิ่น
ฐานจึงเรียกสถานที่ตรงนี้ว่า “ป่าบอน” บ้างก็ว่าพื้นที่
ตรงนั้นเคยตั้งบ่อนชนไก่และชนวัวมาก่อน คำว่า
“บอน” ยังหมายถึงตลาดนัดอีกด้วย แต่ชาวใต้ออกเสียง
“บอน” เป็น “บอน” จึงเรียกพื้นที่ป่าตรงนี้ว่า ป่าบอน
ต่อมาใน พ.ศ.2533 ทางกรมได้ยกยกฐานะให้เป็น
อำเภอป่าบอน (๕)